

Ķee'rjest: Siiddaid Sápmi 2024. Sámiid ovttastallanvierut. Seeid 207–216. tååimteei
Fierranjot Kirstte Rávdná, Rauna Kuokkanen & Doavtter-Aino Aura, Aura Mari Pieski. DAT:
Guovdageaidnu.

Sä'mmlai seä'brrjõöttâmnäa'l da tõi oodummuš

Biekkun Hännu Asta Mitkijá (Balto) da
Fierranjot Kirstte Rávdná (Rauna Kuokkanen)

Elsa Laula ääi'j räa'jest leä'p mij sä'mmla vuâđđääm õhttõõzzid da piijjâm
sää'mtii'gğid tuâsttam diõtt va'žžtõõzzid di straažžâm diõtt jiijjân pi'rğğummuž da
vuõiggâdvuõđi oou'dummšin. Mij leä'p vuâđđääm õhttõõzzid älššjânji miâlggâd juõ'kk
vuei'tlvaž äšša nu'tt, što mâtam šutkkâ'tte, što sä'mmlain lij õhttõs “juõ'kk nue'r
ķee'jjest”. Organisâ'stem da riâššõöttâm õhttõstâimai päai'k lij pohttam jiânnai
pue'r, leäša tők jie leäkku pâsttam čâu'dded tõiđ vuâđđčuõlmid, kook lie häittam da
rää'jtam määng puõlvvõõgg jie'llem, jeä'rben mädd- da resurssvuõiggâdvuõđi
vä'jjvuõtt da ää'sš, kook õhttne täid kuulli vuõiggâdvuõđid. Juõ'kk puõlvvõk lij
jouddâm straažžâd seämma aa'sšivui'm jeä'rben vuâđđjie'llemvuõ'jji õhttvuõđâst,
mâ'te puäžžhâaidast da šeellmõõžžâst.

Õhttõõzzi da stroi'ttli lââ'ssen mij taarbšep ođđ naa'lid da tuâjjneävvoid ooccâd
õhttsaž vasttõõzzid, da muäna e'tķkeep, što mij õlggâp pââ'jeed seä'brrjõõttmõõžž
naa'lid formaal'laž sâjja tõiñ areenain, ko'st mij leä'p čue'd ee'jj ääi'j harjjnam
“politikâ'stted”. E'tķkeep, što mij takai sâabbarnaa'li lââ'ssen mij vuei'ttep
ââ'nškie'tted tän artikkee'lest peäggum seä'brrjõõttmõõžž naa'lid “ođđ” (le'be
ä'rbbvuõđlaž) nää'llen ooccâd õhttsaž teäđ, fi'ttjummuž da čââudõõzzid. Muäna
tuõttâp, što seä'brrjõõttâm-fi'ttõs da tõõzz kuulli nää'l va'stee algmeerai
relational'lažvuõđ vuâđđjurddi. Relational'lažvuõđ vuâđđjurddi mie'ldd ko'lle puk
jie'li õ'hte, ooumaž lij čõnnsallaš jee'res oummuin, määddast, puk tõiñ blouslõõzzin
di ceâl ââ'lmveeidasvuõđâst. Tääzz kooli še tää'ssärvv, mâ'st juõ'kkkaž lij
autonoomlaž le'be jiõččnaž seämmast ko lij vue'ssen obbvuođâst da kooli tiõttum
kollektivitetta. Relational'laž maai'lmfi'ttjõõzz diõtt algmeer täujja teäddie
õ'httekuullâmvuõđ da kōskkvuõđi miârktõõzz: kōskkvuõđ da õ'httekuullâmvuõtt
maai'lmin, jiõglvaž maai'lmin še, lie oummui tååimai, naa'li da teäđ kuvddlõõzzâst.
Äärv mâ'te tää'ssteädd, ciistâst âânnmõš da vuârrvaaktõs lie kuvddlõõzzâst. Ķiõll
täujja suei'mkrâstt täid kōskkvuõđid. Muäna e'tķkeep, što seä'brrjõõttâm-fi'ttõõzz
vuäitt ââ'nned sää'm ä'rbbvuõđlaž da arggpeei'v nää'llen jie'lled maai'lmfi'ttjõõzz
mie'ldd, mâ'te Áillohaš še teäddad: “*luâđast lij jiijjâs jiõgg / tõt maainast jiijjâs ķiõl /
kuulam tõiñ / kuvddlam / sagstõõlam muu viilljivui'm muu vue'bbivui'm / raa'zzivui'm
šââddaivui'm jie'll'jivui'm / ķie'djivui'm*”. Sää'm ä'rbbvuõđlaž maai'lmfi'ttjõõzz mie'ldd
mädd lij fyyslaž da jiõglvaž obbvuođt, mâ'st ooumaž lij tâ'lķ õhtt vue'ss nu'tt, što puk

čönnâätt õ'hhte da lie seä'brrjõöttâmvuäzzla. Tä'st se'lvvtep seä'brrjõöttâm-vuâđđjurddi da tön naa'lid tön diött, ko haa'leep vuässõöttâd sää'mõhttsažkää'dd raajjma da ravveed õhttsažkää'ddsagstõõllmõõžž, mii ouu'de'či neävvaaid da naa'lid, kook ravvee õhttsažkääddlaž pue'rrvââjjmõõžž da õhttsažkää'ddva'žžtõõzzi čäuddmõõžž õõutâst.

Seä'brrjõöttâmnâa'lid vuäitt pââ'jeed kōskksaž nää'llen õõutâst puu't'ted da häämeed ođđ õhttsaž teâđ, kää'tt ij možât šõõddče sâåbbarlõõnjâst sagstõõleen. Hâ't ää'sš le'be kōõččmõõžž sâ'tte lee'd just seämma kuhttuin areenain (käävas da tolpeä'les vs. sâåbbarlõõnj), de lie seä'brrjõöttâmnâa'lin määng vuâra juõ'kknallšem nää'l kulstõõllâd da vuâlggsââ'jj še tõõzz, mä'htt ouu'deed ää'sš tön kuei'tnallšem areenast.

Muännai miõlâst lij vääžnai pââ'jeed seä'brrjõöttâmnâa'li sââ'j da äärv åå'n, ko mee'st lij jōnn tarbb veeideed jiijjân neävvorlõõgg tä'bbjaž va'žžtõõzzi ooudâst. Seä'brrjõöttmõõžž naa'li pâäi'k sâ'ttep kaunnâd õhttsaž čäâudõõzzid da ouu'deed pue'rrvââjjmõõžž da õhttsažkää'dd raajjmõõžž -naa'lid, mââi kaunnâm le'be čõõđ viikkmoš ij leäkku vuei'tlvaž sâåbbarlõõnjîn, ko'st lie jiijjâsnallšem nää'l da vuârddmõõžž jâlstoõttmõ'sše da kulstõõllmõ'sše.

Seä'brrjõöttâm tuejjad da ravvad čõnstõõggid oummuid, paai'kid, jânnmid da jee'res jie'll'jid. Seä'brrjõöttâmnâa'li pâäi'k (mâ'te kaa'f vâlstummšin kâmma Sâráhkkáá'je) mij oodeep da ravveep mij äärvaid da čõnstõõggid mij preeddnid, ä'rbbvuõđid da jiõglvažvuõ'tte. Mij seä'brrjõöttâmnâa'li ravvummšin da mättöõllmin mij ravveep jiijjân õhttsažkää'dd dekolonisâsttmõõžž da pue'rrvââjjmõõžž.

Tân ķee'rjtõõzzâst muâna se'lvvtep nellj takai seä'brrjõöttâmnâa'l da tön, mä'htt seä'brrjõöttâm vuäitt toi'mmjed tä'bbjaž nää'llen da metoodân čâu'dded vâ'žžlõs õhttsažkää'ddaa'sšid. Tön lââ'ssen smiõttâp, mä'htt seä'brrjõöttmõõžž nää'l toi'mmje saa'mi ä'rbbvuõđlaž suâvtõõllâmnâa'llen, koon mij täujja ââ'nneep, leâša koon äärv le'be miârktõõzz mij jeä'p pâi vuâmmaž.

Leä'p va'lljäâm se'lvvted tiõrvtõõllmõõžž, ruâttvuõđ se'lvvtummuž, tolstoõllmõõžž di kaa'fstõõllmõõžž tön diött, ko puk täk nää'l lie samai takai da arggpeivvsa saa'mi jie'llmest da tōin lij õinn jōnn miârktōs sää'mõhttsažkää'ddest. Seä'brrjõöttmõõžž naa'lin lij še jiõglvaž pie'll, kää'tt sâtt pâä'cced måtmid kuâst'te'mmen. Seä'brrjõöttmõ'sše kooll tiõttumnallšem täävtōs, perstummuš le'be haall õ'hhtekuullâmvuõđ ravvummša le'be suâvtõõllmõõžž ouu'dummša. Seämmast teäddeep, što seä'brrjõöttâm ij miârkkšõöv ij-ga kai'bbe õõutmiõllsažvuõđ aa'sšin. Nu'tt mij vuei'ttep seä'brrjõöttâd, hâ't jeä'p ni le'čče seämma miõl.

Tiōrvtōōllmōš da ruåttvuōđ se'lvvtummuš

Tiōrvtōōllamnää'll tuejjad kuåsttjee'jen kuullåmvuōđ. Tōn pääi'k i'lmmtēp jiiĵān preeddnid nu'tt oummuid da vuu'did ko še piåssåp tobdstōōttåd jeårssid. Nåkam juåkkmōš jeållat kuullåmvuōđ liāntid da tuejjad ođđ čōnnōōttmōōžžid oummui kō'skķe. Ko sää'm tiōrvtå'le kuei'mm kuei'mez, de sij tiōrvte ķiōđivui'm kuei'mez da sårnna *tiōrv*. *Tiōrvted*-sää'nn puått *tiōrvås*-sää'nest, da tiōrvted tiōrv-saa'nin miårkkšååvv, što tuåivvap nobba tiōrvåsvuōđ da pue'rrvååĵjmōōžž. Ko vuōss vuåra sää'm kaaunå'tte, de laa'vje teåđstōōllåd, koozz nu'bb kooll. Jie leåkku tå'lk pårna da nuōr, ķeāin kōōĵĵāt, ķeān nijdd / å'lġġ lij da koon vuu'd ååraž lij, tōn å'lġġe še vuōråsoummu muštled. Tōt ta'rĵjad vuei'ttemvuōđ čiolġeed, lie-a oummuin ōhttsa ruåđ. Tiōrvtōōllmōš aktivåstt ruåttvuōđ.

Ruåttvuōđ se'lvvtummuš lij nää'll, koin ōōutveåkka kååitat da smiōttāt oummui preeddnid sää'm sooggid da kaaunāt, mii åå'n le'čči, mii čåānn kuåhttaz ō'hhte. Te'l lij vuei'ttemvuōtt siltteed sooggid, leåša lij samai takai staanōōttåd še sokk-ķii'rĵid le'be puårssab puōlvvō'ķķe. Jōs tiōrvtōōleen jie ōhttsa preeddan kaunnu, de lij nää'llen še se'lvvted jee'res vuei'tlvaž ōhttsaž ōhttvuōđid da kōskkvuōđid (ouddmiårkkān nāittlōōttmōōžžid, tuåĵjsāimmōōzzid le'be jee'res tobdås oummui pääi'ķ). Ruåttvuōtt ravvad sää'm da kuullåmvuōđ Sāmma.

Sooggi ōhttsažkååddlaž miårktōs oudd jōnn sooggid viōgg da sää'm sii'din kåunn'je sooggla hierarkia, ko'st måtam sooggin lij jāānab status ko jeårsin. Tāt lij sokkriåžldōōgg negatiivlaž pie'll, kåå'tt vuåitt veerglaž ōhttvuōđin šōddåd nepotismmān. Tān va'žžtōōzz da jee'res negatiivlaž vaaiktōōzzid, mā'te pāi'lviōggin valddum oummu jāāvtåttmōōžž, lij vāāžnai teåđsted, ij-ga tōōzz da jee'res vuei'tlvaž negatiivlaž pie'lid ōōlg lee'd čåā'lmtem.

Biolooglaž ruåđi låā'ssen lie sää'm veeidāām ruåttvuōđ se'lvvtummuš vee'rdivui'm, škooul- da veårrvue'bbi- da -viillĵivui'm, å'lddnåābrivui'm, kaai'mivui'm da risttpuårssivui'm. Ruåttvuōđ se'lvvtummuš lij ra'vves sää'm nää'll privatt vuōĵĵin, leåša tån åāi'j kuåsttai, što tōt ij toi'mme seåmma veiddsānji da ravvsānji ko ouddål. Må'htt tån nāā'l šioġg pie'lid vuåitči viikkåd pei'vvhåiddpaai'ķid, škooulid, sie'brid da jee'res jāānab formaal'laž ōhttvuōđid. Mij vuei'ttep vā'ldded maall Hawaaiĵāst, ko'st kanaka maoli -meer lij veeidāām ruåttvuōđ se'lvvtummuš nāā'les nu'tt, što puk, kook vuåsså'tte Aha Punana Leo -ķiōlljeålltem- da ravveemprogra'mme, šā'dde ruåttān.

Paai'ķi tiōrvtōōllmōš lij paai'ķivui'm seā'brĵjōōttmōš. Jåā'deen paai'ķi čōōđ ooumaž vuåitt juōiggåd pääi'ķ le'be tiōrvted da mainsted paai'ķivui'm čio'lġġee'l pāi'ķķnōōmid jĵōnnsa. Luōđđĵivui'm laa'vje še tiōrvtōōllåd jee'res oummuid. Tōt, ķii juāikk da siltad nuu'bb oummu luōđđi juōigsted, ko suin vuōinnlāått, pāā'jad tiōrvtōōllmōōžž rāåmm da seā'brĵjōōttmōōžž åārv. Seåmmast luōđđi mušttele ruåttōhttvuōđi da čōnnōōttmōōžži pirr.

Kaa'fstõõllmõš da tolstõõllmõš

Sää'm nää'l mie'ldd kuâsstet pâi kaa'fin, ko oummu puä'tte kõ'll'jed. Tuâl-aa ko oummu jo'tte ku'kes maa'tkid meä'ccvuu'din, leäi takai še ta'rjjeed porrmõõžž ku'kesmä'tkkoummuid. Päärna še mättje aainâs kaa'fin kuâssted oummuid, jõs le'jje jiõččineez pöörtâst.

Kaa'fstõõllmõš ij leäkku tâ'lķ kaa'f juukkmõš, a täujja tön vä'lddfunktio lij sosiaal'laž seä'brjõõttmõš. Kaa'fstõõllmõš lij saa'min nää'll, kää'tt aalgat mainstõõllâm-moout. Kaa'fstõõllmõš čâânn mi'jjid vuâzzli'žžen õhttsažkā'ddõhttvuõðid, leâša mij jeä'p laa've teänab vä'žzed pöörti mie'ldd kaa'fstõõllmen mâ'te ouddâl. Tăn ääi'j mij tön sââ'jest tuõ'll'jep õhttvuõðid täujja sosiaal'laž media pääi'ķ, mii lij pohttam oðđ seä'brjõõttâmnaa'lid leâša še va'žžtõõzzid.

Kaa'fstõõllmõš ij leäkku kuuitâg mõõntam miârktõõzzâs sää'mõhttsažkā'ddest. Mij ââ'nneep kaa'ffpooddid tuâjjpaa'i'kin da sâbbrin. Tâk lie täujja pannveergla sââ'j, koozz mij määng vuâra pää'ccep še kuu'kkab ääigas õoutâst smiõttâd mâtam ää'sš, čuõlm le'be va'žžtõõzz. Puäðõssân sâtt mâtmešt šõddâd oðđ fi'ttjõs.

Oummu kaa'fstâ'le täujja mie'ccest tolstõõleen. Õhtt tolstõõllâmnaä'll lij välsted pä'ķķ-kooppâst le'be kaa'ffčei'nnķest siõmmna kaa'f kâmma ouddâl ko jiiij juukkâp. Mâtam teä'tte, što lie välste'men Sâráhkkáá'je, kää'tt jâälast kää'm vue'lnn, leâša tät nää'll le'be tön tuâggaž ij sää'tt lee'd pukid toobdâs. Sâráhkká lij mij veä'ķķjiõgg, ķeä'st lij viõkk nu'tt čuõlmmeed da šõddeed, varjjled da rävsmâ'tted päärna. Sâráhkká nõmm puätt sää'nest sârrat, kää'tt miârkkšââvv raajjmõõžž le'be blouslõõvmmõõžž. Kaa'f juâkkmõš Sâráhkkáin lij nää'll spä'ssbõõššâd suu vie'ķķ oudâst da ââ'nned ciistâst suu ouddsid. Jâänaš mee'st jie tääi'd tie'tted, mä'htt nää'll välsted kaa'f kâmma õhttan puärrsab ä'rbbtiõttu tõi'st, mõõn-nalla päärna puä'tte tăn maailma. Sää'm maainâsâ'rbbvuõð mie'ldd sää'm lie vižžâm päärnaid poounj vue'lnn mie'ccest, da čio'lj-jeä'nn le'be jâkk ä'ķķ lij pohttam si'jjid põi'rtte. Lij miârkteei, što hâ't ää'ķķ sâ'tte lee'd väjldõõvvâm, de nää'll välsted kâmma lij pääccam. Tăn nää'l vuäitt še tu'lķķeed õhttân seä'brjõõttâmnaä'llen, mâin mij ravveep kõskkvuõðid jânnma da mâtam â'ne še ciistâst čõnstõõggid mij jiõglvaž ärbba.

Hâ't seremonia da nää'l lie määngnallšee'm, tõi'n lij õhttsaž täävtõs: Pu'htted ou'dde, ravveed, oðeed da prääzkjed oummu kuullâmvuõð da palddlõõžži jie'llem jee'res oummui lââ'ssen še pirrõõtti maai'lmin. Šķiâņkk lij vue'ssen maai'lmi'ttjõõzzâst, koon mie'ldd meä'cc oudd šķiâņkees oummuid, jõs oummu â'ne ciistâst da â'ne tön äärvast – jõs oummu seu'rrje tiõttum õõlgtemvuõðid. Sosiaal'laž čõnstõõgg kue'sķķe pukid, še jânnam.

Seä'brrjõõttmõš: ä'rbbvuõđlaž nää'll suåppâd

Saa'mi kõõskâst suåvtõõllâm lij õhttân vue'ssen ooumažnallšemvuõđâst da tõ'st, mä'htt ålgg jålstõõttâd ooumžen. Oummui kõskksaž suåppmest lij saakk konsensuuzz kaunnmõõžžâst. Mij täujja fi'ttjep puåsttad konsensus-fi'ttõõzz, što tõt miårkkšââvv tiudd õõutmiõõllsažvuõđ, kää'tt ij leäkku vuei'tlvaž ij-ga ni tuäivvamnalla. Konsensus ij leäkku pääkklaž harmoniaa'je pörggmõš. Konsensus tõn sâjja miårkkšââvv õhttsaž suåppmõõžž le'be fi'ttjummuž mâtam ää'sšest, hæ't sagstõõllmõ'sše vuässõõttâm oummuin le'čče õinn jiiijâsnallšem vuäinalm ää'sšest.

Taar Jõnnte'ğğ tu'mmji ee'jj 1968 tammeed Álte-Guovdageaidnu-siidi kõskksaž čäccõõzz. Sää'm vuåsttlõ'stte riikk tammeemplaaniid määngnallšem naa'livui'm. 1970-låagg looppâst sij rie'sše miõõllčuäjtõõzzid määng pääi'kest da årstõ'tte raajjâmsââ'jest mašinaid reåugškue'ttmest, ko räiddan i'stte tõi ou'dde. Mâtam neålggee jiiijâz Taar Jõnntee'ğğ åålgpeä'lnn 1981. Seåmma ääi'j lååime't sää'mneezzan vuõ'lğge buussin sau'jje da va'lddje vä'lddminister Brundtlaand konttâr. Vuåsttlåsttmõõžž pi'stte ee'jj 1982 räjja.

Áltá tuär coouni Sää'mest näaggaid oummui kõ'skķe, mõõk jie pâi pi'dğğääm meer, pe'ce mâtam piårrijid da sooggid še. Määngas vuåsttlõ'stte, leåša mâtmin leäi jee'res vuäinalm da sij pri'mme riikk tu'mmstõõgg. Puärraz da ääkkai da ää'jji puõlvvõk põ'lle še, što jõs sij nuõr vuåsttlå'stte da šå'dde ve'rğğni'kķi ou'dde, de sij pe'llste jiiijâz pue'ttiäi'j. Ooumaž ij vâåj puårast vuõ'jjin, koin kõrr näagg šå'dde soogg da piårri se'st. Tõk pi'jje oummu jeå'dest oo33škue'tted staanvuõđ jiõccses da jiiijâs õõldâsoummuid. Astast leäi vai'ğges vue'kķ Áltá-tuårai ääi'j da son toobdi va'stteemvuõđ lau'kķeed suåvtõõlli roo'le, kicčled pue'reed kulstõõllmõõžž da pue'rrvâåjjmõõžž ruådivui'm seä'brrjõõđeen. Seä'brrjõõttâmnaä'l le'jje ra'vves veä'kķen piåssâd jue'kķed teåđ da fi'ttjummuž ää'sšest, le'jje te'l see'st kaa'fstõõllmõõžž, tolstõõllmõõžž le'be jee'res areena, ko'st kaaunõ'tte.

Täävtõssân ij leåmmaž õõutmiõõllsažvuõ'tte vuållmõš, pe'ce suåppâd nu'tt, što perste jeårssid kuvddled da kicčle fi'ttjed kuei'mm kuei'mees vuålggsõõ'jid da fi'ttjummsid. Nu'bb pakk ä'sš, kää'tt lij káčcam mâtmid seä'brrjõõttmõ'sše sää'mõhttsažkåå'ddest, lij homoseksuaal'lažvuõtt. Ee'jj 2002 vuåđđee sää'm homo da lesbo jiiijâz säimmõõzz. Leåša õinn lij jõnn va'žžtõs vuåžžad mâtam oummuid fi'ttjed homoseksuaal'lažvuõđ da åå'nned ciistâst juõ'kķ oummu vuõiggådvuõđ jie'lled jiiijâs seksuaal'laž kårņjummuž vuåđald. Riistlažvuõđ nõõmâst lie suudâm da õinn soo'de tõn reä'kķen, da homofobia še åšt da câgg oummu ååvas naa'lin jie'lled homon. Sätt lee'd, što seksuaal'laž jee'resnallšemvuõtt lij šõddâm sagstõõllåmvuåõl'si'žžen piårri se'st, jõs mâtam õõldâsooumaž "puått škaappâst ååugas". Nu'tt kîåvi Asta pirrõõzzâst, ko 40–50 ee'kķed mâåiårra suu ruått tobdsti jiiijâs homon. Riistla õõldâsoummu da ruåđ koittu säärnsted suu meådda tõ'st. Sij sarnnu, što tõt lij puõ33ålm da tõt mõžât mâånn räai. Asta mõtt tõid kaa'fstõõllmõõžžid ruådivui'm da

tobddsivui'm, ko nuõr kīččle mu'tted vuõrrsab oummui ouddkāddmōōžžid da vuāžžad pukid mie'ldd fi'ttjed, priimmād da tuārjjeed sij vuō'jjid. Tōōzz mō'nne ee'jj, jiānnai kaa'f da ra'vves kīõrddāmvuõtt, leāša siõmmnai siõmmnai vuei'ti suāvlaž- da ooumažnallšemvuõtt riistlažvuõđ ranstummuž pā'jjel.

Seā'brrjōōttmōš ij miārkkšōōv, što pāi lie staa'nes vue'jj, leāša tōt ooudald nuu'bbi āārvast āānnmōōžž da tuō'll'jed tää'ssteādd ooumažnallšem kōskkvuõđin. Sää'm seā'brrjōōttāmnāā'l ta'rjje vuei'ttemvuõđid pāā'jeed aa'sšid, māin ij leākku ōōutmiōllsažvuõtt, leāša māid siõmmnai siõmmnai mie'rtie'ttemvuõđin da ooumažnallšemvuõđin kaaunāt nākam vue'jj, mā'st puk vuāi'tte juā'tkķed ooudārra. Pāi ij leākku saakk suāvtōōllmest, ij-ga puk aa'sšin vuei't le'be taarbāž suāppād. Seā'brrjōōttmōōžžin sātt lee'd vuei'tlvaž lāā'zzted kuhttu peā'l fi'ttjummuž nuu'bb vuāinlmin, fi'ttjōōzzin, ouddkāddmōōžžin nu'tt, što čārstummuš, pāi'lkiōččmōš le'be suārddmōš ķeāppan da priimm'mōš lāssan.

Suāvtōōllmōš lij leāmmaž samai kōskksaž ā'rbbvuõtt Sää'mest. Tōn lāā'ssen mij vuei'ttep mättjed jee'res alggmeerain da vā'ldded āā'nma jee'res neāvvaidd, kook oou'dee suāvtōōllmōōžž da seā'brrjōōttmōōžž naa'lid. Okanagan-meerast British Columbiast Kanadast lij fi'ttōs en'owkin, kāā'tt kovvad sij ā'rbbvuõđlaž nāā'l ōhttsaž fi'ttjummsa vuāllmōōžžāst. Tōt lij kollektiivlaž prose'ss, kāā'tt kāitt kaunnād jeā'rben tōid jiōnid da vuāinlmid, kook lie uu'ccbōōssān. Uu'ccbōōzz vuāinalm da jiōn lie vāāžnai da tarbbšallaž tōn diōtt, ko tōid taarbšet šīōgg vaaldšummša, tu'mmjemtuoīju da ōutstōōzz pue'rrvāājjmō'sše. En'owkin ij leākku nāā'll tuejjeed tu'mmstōōggid, a kuullād puk jiōnid. En'owkin-nāā'l tāāvtōōssān lij ainsmā'tted, što lie kuullām juō'ķķ perspektiiv. En'owkin pārgg tōōzz, što vuāssōōttām oummu lie fi'ttjam tōn vuāinalm, kāā'tt jārran pukin jāānmōsān jiiijāz vuāinlmest, da fi'ttjam še tōn miārktōōzz. Tōn-nalla jee'resnallšemvuõtt šādd māāngpeāllsažvuōttān, vue'ssen vā'lljuvāinlmin, mā'st vuāitt juā'tkķed kulstōōllmōōžž. En'owkin lij šīōgg mall suāvtōōllmōōžžāst jee'res alggmeeraid, saa'mid še. Tōt teāddad prosee'ss da puki vuāssōōttmōōžž, ij lopp-puāđōōzz le'be tu'mmstōōgg, koon māāngas lie harjjnam teāddeed. Nākam nāā'll jeāllat da ravvad ooumažnallšemvuõđ āā'rb, mā'st suāvtōōllmōš lij ōđđmest.

Looppāst

Ķee'rjtōōzzāst leā'p pohttam ou'dde, mā'htt seā'brrjōōttāmnāā'l lie sāā'mōhttsažkāā'ddest ōinn jie'lli da veiddsānji āā'nmmest da mā'htt tōi kuāsttjee'jen tuejjummuš, āārvast āānnmōš da oodummuš ōōlmās areenaid lij vaajtōsmāinnan tān āiggsaž sāābbarlōōnji kulstōōllām- da suāvtōōllāmnaa'lid. Seā'brrjōōttmōōžž nāā'l sā'tte joba dekolonisā'sted mij sābbrōōššāmnaa'lid da ta'rjjeed mātmid luāđlab areenaid da naa'lid ti'gģōōttād, vuāžžad ođđ teāđ, suāvtōōllād da kaunnād ōhttsaž čāāudōōzzid. Saakk lij še jiiijān naa'li činḡlab miārktōōzzāst da prāāzkjummšest, kāā'tt lij kaallšōs vue'ssen dekolonisāsttmōōžžāst. Prāāzkjeen jiiijān naa'lid mij

seämmast prääzkjep mij vuâsttlâ'sttemviõusâsvuõđ da ravveep jiijjân kuullâmvuõđ
Samma.